

PAPER DETAILS

TITLE: SAVASIN ÇOCUKLARI: SOVYET İSPANYOLLAR

AUTHORS: Filiz KARAKALE

PAGES: 1470-1491

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2542928>

Yayın Geliş Tarihi: 18.07.2022
Yayına Kabul Tarihi: 16.11.2022
Online Yayın Tarihi: 26.12.2022
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1144987>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 24, Sayı: 4, Yıl: 2022 Sayfa: 1470-1491
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

SAVAŞIN ÇOCUKLARI: SOVYET İSPANYOLLAR

*Filiz KARAKALE**

Öz

Yirminci yüzyılın ilk yarısında, İspanya'da cumhuriyetçilerle General Franco yönetimindeki milliyetçiler arasında trajik bir iç savaş yaşanmıştır. Bu savaş ile ilgili yapılmış yerli ve yabancı pek çok çalışma, savaşın sebep ve sonuçlarını ayrıntılı bir biçimde ortaya koymaktadır. Savaş devam ederken aralarında bebek sayılabilecek yaştakilerin de olduğu binlerce İspanyol çocuğun ülke dışına çıkarılması ise bu savaşın az bilinen ve üzerinde az çalışılan bir yönüdür. Sadece İspanya ile sınırlı kalmayıp ideolojik zeminde uluslararası bir boyuta ulaşan savaşta binlerce sivil hayatını kaybederken binlerce çocuk da bu şekilde evinden, vatanından olmuştur. Çatışmalardan korumak amacıyla Fransa, İngiltere, Belçika, İsviçre, Danimarka, Meksika gibi ülkelere gönderilen çocukların azımsanmayacak bir kısmı da dönemin Sovyetler Birliği'ne gönderilmiştir. Dil, din, yaşam tarzı bakımından iki ülke arasında kalan çocuklar, yıllar sonra ülkelerine döndüklerinde ise psikolojik, sosyolojik, siyasal ve kültürel açıdan pek çok sorunla karşılaşmışlardır. Bu bakımdan, iç savaşın bu çocukları, tarihsel ve toplumsal boyutuyla ele alınması gereken bir konudur. Gizliliği kaldırılıp arşivlerden çıkarılan yeni belgeler sayesinde ise konuyla ilgili daha kapsamlı çalışmalar yapma imkânı doğmuştur. Bu çalışmada, dönemin SSCB'sinin, günümüz Rusya'sının İspanyol çocuklarının, ülkeden çıkış öyküleri, SSCB'deki yaşamları ve eğitimleri, İspanya'ya dönme süreçleri, bu konuda yazılmış kaynaklardan ve dönemin İspanyol çocuklarıyla yapılan söyleşilerden faydalanılarak genel hatlarıyla ve tarafsız bir şekilde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: SSCB, Savaşın Çocukları, İspanya İç Savaşı, Sovyet İspanyollar, Rusya.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Karakale, F. (2022). Savaşın çocukları: Sovyet İspanyollar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (4), 1470-1491.

* Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0003-1253-3667, filiz.karakale@deu.edu.tr.

Bu çalışma için etik kurul onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

CHILDREN OF WAR: SOVIET SPANIARDS**Abstract**

In the first half of the twentieth century, Spain experienced a tragic civil war between Republicans and Nationalists under General Franco. Many domestic and foreign studies written on this war reveal the causes and consequences of the war in detail. However, the evacuation of thousands of Spanish children, including infants, from the country while the war was going on is an aspect of this war, that is little known and poorly studied. While thousands of civilians died in this war, which was not only limited to Spain but reached an international dimension on an ideological basis, thousands of children were displaced from their home and homeland in this way. A significant part of the children who were sent to countries such as France, England, Belgium, Switzerland, Denmark and Mexico to protect them from conflicts were also sent to the Soviet Union of that time. Children who were stuck between the two countries in terms of language, religion and lifestyle, faced many psychological, sociological, political and cultural problems when they returned to their countries after years. In this respect, these children of the Civil War are an issue that needs to be addressed with their historical and social aspects. Thanks to the new documents that have been declassified and removed from the archives, it has become possible to more comprehensive research on this issue. In this study, the stories about departure of the Spanish children to USSR (today's Russia) their life and education in the USSR, the process of returning to Spain, were tried to be revealed objectively with the help of the sources written on this subject and the interviews with the Spanish children of that period.

Keywords: USSR, Children of War, Spanish Civil War, Soviet Spaniards, Russia.

GİRİŞ

İspanya İç Savaşı (1936-1939), bilindiği üzere sadece İspanya ile sınırlı kalan bir savaş değildir. Fraser'ın, 'İspanya'nın Kanı' başlığı ile Türkçe çevirisi de bulunan 'Blood of Spain' (1979, pp. 38-39) adlı kitabında belirttiği gibi "1917 Devrimi'nden hemen sonra, İspanya'daki sosyalistler genel grev ilan etmişler ve her yerde Bolşevizm havası esmeye başlamıştır. Hatta Sovyet lider Lenin, o dönemde İspanya'yı devrime doğru yürüyen bir ülke olarak görmektedir." İç savaş başladığında ise SSCB, bu ülkeye desteğini esirgememiştir. General Francisco Franco'nun başında olduğu ve Almanya ile İtalya'nın desteklediği milliyetçi cephenin saldırılarına karşı, İkinci İspanya Cumhuriyeti'nin sol kanatları, sosyalistler, Marksistler, komünistler, sol liberal partiler, Katalan ve Bask milliyetçilerinin oluşturduğu Halk Cephesi birleşmiştir. Bileşenleri oldukça farklı olan bu cephe, 'milliyetçilere' karşı 'cumhuriyetçiler' olarak nitelendirilmektedir. SSCB'nin, cumhuriyetçi cepheye, ilk etapta verdiği gözle görülür destek çocuklarla ilgiliyken, askeri yardım konusunda da geri durmayacağı, herkes tarafından öngörülen bir durum olmuştur. "Aslında o zamanlar Sovyet basınında, İspanya'ya askeri yardım yapacağımızla ilgili bir duyuru yoktu. Ancak hiç kimsenin SSCB'nin sadece İspanyol çocuklarına yardım etmekle kalmayacağından şüphesi de yoktu"

(Starinova, 2015, s. 13). Nitekim Sovyet lideri Stalin, gerek İspanya'ya gönüllüler göndererek gerekse askeri alanda yaptığı yardımlarla cumhuriyetçilere verdiği desteği devam ettirmiştir. “Sovyet silahı taşıyan ilk gemi 14 Ekim’de İspanya’ya gelmiştir. Bu yardım tam zamanında ulaşmıştır. Çünkü 22 Ekim’de faşistler Madrid’i bombalamaya başlamışlardır. 28 Ekim’de Sovyet pilotları, 29 Ekim’de Sovyet tankları çatışmalara katılmışlardır. Sovyet askeri uzmanlar ise operasyonların planlanmasına yardımcı olmuşlardır” (Şubin, 2016, s. 61). Tüm bu yardımlarla birlikte, araştırmacı Şubin’in (2016, s. 61) ifadesiyle “Sovyetlerin, İspanya Cumhuriyeti’nin savunulması ve yıkılmasındaki asıl rolüyle ilgili bugün dahi devam eden tartışmalar”, ayrıca ele alınması gereken bir konudur.

1937 yılından itibaren hava saldırılarının başlamasıyla, İspanyol çocukların tahliyesi için verilen destek de başlamıştır. Cumhuriyetçi cepheden ailelerin, çatışmalardan korumak amacıyla çocuklarının ülkeden çıkarılması için yaptıkları uluslararası yardım çağrısına, Fransa, İngiltere, Belçika, Sovyetler Birliği, İsviçre, Danimarka ve Meksika gibi ülkelere karşılık gelirken Hollanda ve Norveç gibi bazı ülkeler ise olumsuz karşılık vermişlerdir. İspanya’nın farklı şehirlerinden, kasabalarından ve köylerinden gelen binlerce çocuk, zorlu yollardan geçerek gruplar halinde toplanmış ve gemilere bindirilerek ülkeden çıkarılmıştır. Bask bölgesi en kalabalık sürgün grubunu vermiştir. Bu nedenle, ülkenin farklı yerlerinden olmalarına rağmen bu çocuklar, daha çok 'Bask Mültecileri' olarak anılmaktadır. İspanyol tarihçi Vigil’in (2005, ss. 263-281) belirttiği verilere göre çocukların çoğunluğu Fransa’ya (yirmi bin), bir kısmı Belçika’ya (beş bin), bir kısmı İngiltere’ye (dört bin), İsviçre’ye (sekiz yüz), Meksika’ya (dört yüz elli beş), Danimarka’ya (yüz) gönderilirken yaklaşık üç bin çocuk ise Sovyetler Birliği’ne gönderilmiştir. Koloskova (2019), SSCB’ye giden çocuk sayısını iki bin sekiz yüz doksan beş olarak vermekte olup iki yıl boyunca (1937 – 1939) İspanya’dan farklı ülkelere göç eden toplam çocuk sayısının otuz dört binden fazla olduğunu belirtmektedir. Araştırmacı, çoğunluğu kuzey eyaletlerinin yoksul işçi sınıfı ailelerinden olan ve yaşları üç ile on dört arasında değişen bu çocuklardan bin altı yüz yetmiş altısının erkeklerden, bin yüz doksan yedisinin ise kızlardan oluştuğunu söylemektedir. Araştırmacı Dmitriy Polikarpov (2020) da iç savaş yıllarında tahliye edilen çocuk sayısının, otuz binden fazla olduğunu belirterek Sovyetler Birliği’nin, 1937-1938 yıllarında üç binden fazla İspanyol çocuğu Franco aleyhine savaşan ailelerden evlat edindiğinde, aslında İspanyol cumhuriyetçilerin gen havuzunu kurtardığını dile getirmektedir. Yine araştırmacının verdiği bilgilere göre bu çocuklara, üç yüz yetmişin yanı sıra çalışmak için SSCB’ye giden yüz elli askeri pilot eşlik etmiştir. Çocuklar, Sovyetler Birliği’ne dört seferde gönderilmiştir. Bu seferlerden ilkinin yapan gemi 1937 yılının Mart ayında Valencia limanından Yalta’ya gitmek üzere ayrılmıştır. Araştırmacı Nisguritzer’in ‘İspanya İç Savaşı’nın Kayıp Çocukları’ adlı çalışmasında belirttiği şekliyle, “ebeveynlerini geride bırakan bu çocuklar, erken yetişkin olmalarına ve fiziksel ve duygusal olarak kendi kendilerini desteklemek zorunda kalmalarına neden olan korkutucu

durumlara maruz kalmışlardır. Çocukların bu durumu, İspanya İç Savaşı'ndan kaynaklanan en tartışmalı konular arasında yer aldığı için yakından incelenmeyi hak etmektedir” (Nisguritzer, 2018, s. 1).

ÇOCUKLARIN TAHLİYESİ VE SSCB’DEKİ YAŞAMLARI

Konuyla ilgili yazılan eserler, çalışmalar, gazete ve dergi yazıları, sonraki yıllarda yapılan söyleşiler, İspanyol çocukların ülkelerinden çıkışları, SSCB’de karşılanmaları ve yerleştirildikleri merkezlerdeki yaşamları ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Örneğin Elena García Menéndez (Şibanova, 2021), 1937 yılında Gijón’dan çıkıp gemiyle Leningrad’a (Şimdiki adıyla Sankt-Peterburg¹) gelen çocuklardan biridir. Anneleri, o zaman henüz dokuz yaşında olan Elena ve ablasını bu gemiye bindirmiştir. Elena’nın İspanya’da komünistler safında yer alan erkek kardeşi ise henüz on üç yaşındayken bir çatışmada vurulmuştur. 1937-1938 yıllarında İspanya’nın Valencia, Bilbao, Gijón ve Barselona limanlarından hareket edip Fransa üzerinden SSCB’ye giden dört gemi vardır. Üç bin civarında çocuk ve onlara eşlik eden yetişkinler, bu gemilerle tahliye edilmişlerdir. Elena ile aynı gemide yer alan on yaşındaki Julio Medina Álvarez ise Elena’nın gelecekte kocası olacaktır. Julio, aslında siyasetle ilgisi olmayan oldukça yoksul bir ailenin çocuğudur. SSCB’ye ulaştıklarında o, Moskova’daki, Elena ise Leningrad’daki bir çocuk merkezine yerleştirilmiştir.

Resim 1: Elena García Menéndez ve eşi Julio Medina Álvarez

¹ Rusçası Санкт-Петербург (Sankt-Peterburg) olup Türkçede yaygın kullanımı, İngilizceden aktarıldığı şekliyle St. Petersburg’dur.

Kaynak: Şibanova, 2021.

SSCB’de 1937 yılında çıkan ‘Murzilka’ adlı çocuk dergisinin altıncı sayısında, çocukların İspanya’dan göç etme yolculuklarına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir: *“Yaklaşık on gün süren bir yolculuktan sonra çocukları taşıyan gemi, Karadeniz üzerinden Yalta’ya ulaşmıştır. Çocuklar, Lenin Öncü Birliği adı altındaki Kitleli Çocuk Örgütü tarafından çiçeklerle karşılanmışlar ve oradan arabalarla yine Kırım’da bulunan Artek² Uluslararası Çocuk Merkezi’ne getirilmişlerdir. Bu merkez, başlangıçta tüberküloz tedavisi gören çocuklar için bir sanatoryum niteliğindeyken sonraları Sovyet Öncü Birliği’nin Uluslararası Çocuk Kampı haline getirilmişti”* (Gudimov, 1937). Sovyet gazeteci ve yazar Yelena Kononenko’nun (1937), ‘Küçük İspanyollar’ (Маленькие испанцы) adlı kitabı ise yine SSCB’ye gelen İspanyol çocuklar hakkındadır. Kitabın ilk bölümünde, yaşadıkları kasabalardan, köylerden gizlice çıkıp Valencia limanına gelen çocuklardan bahsedilirken ikinci bölümünde, SSCB’ye gelen bu küçük misafirlerin ilk karşılaşma anları, Artek Çocuk Merkezi’ne yerleşme süreçleri ve oradaki yaşamları anlatılmaktadır: *“Bu yolculuğu yaşamış çocuklardan biri, Valencia’dan on gün süren gemi yolculuğu boyunca sadece İstanbul’da karayı gördüklerini anlatıyor. 30 Mart 1937’de Yalta limanına geldiklerinde ise kalabalık bir grup, onları coşkuyla karşılar. Buradan otobüslerle Artek Çocuk Kampı’na gönderilirler. Başlarında doktor ve hemşirelerin yanı sıra İspanyol pedagoglar da bulunmaktadır”* (Kotov, 1938).

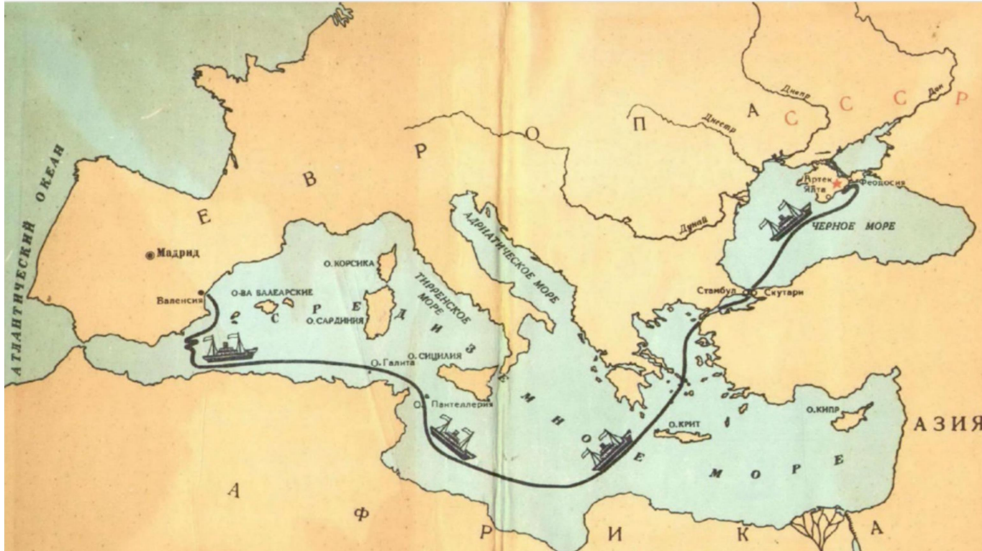
² Artek: 1925 yılında Kırım’ın güney kıyısındaki Yalta şehrinde kurulmuş olup günümüzde gelişmiş bir altyapıya, kendi eğitim teknolojilerine ve kültürel geleneklere sahip dokuz çocuk kampından oluşan bir komplekse dönüşmüştür. Binlerce çocuğu ağırlayan dünyanın sayılı çocuk kampları arasında yer alan uluslararası bir çocuk merkezidir (Obşçaya informatsiya – MDTs ‘Artek’).

Resim 2: Malagalı mülteciler

Kaynak: Kononenko, 1937, s. 9.

Resim 3: Valencia limanı ve buradan ayrılan gemilerin güzergâhı

Kaynak: Kononenko, 1937, s. 2.

Fraser'ın kitabında, bu çocukların göç etme hikâyelerine aynı şekilde ayrıntısıyla yer verilmektedir: “Gijón'un düşmesinden yaklaşık bir ay önce, daha önce her türlü tahliye yasaklamış olan Asturias Konseyi³ çok sayıda çocuğun yurtdışına gönderilmesine izin vermişti. İki ile on iki yaş arasındaki bin iki yüz kadar çocuk, Eylül'ün son haftasında St. Nazaire'ye gönderilmek üzere bir Fransız şilebine bindirildi. Oradan Leningrad'a gidecek bir Sovyet yolcu gemisine nakledildi. [...] Oviedolu on iki yaşındaki Nicolas Fernandez, savaş başladığında bir yaz kampındaydı. Üç haftalık tatilin sonunda, çocuklara, genel grev olduğu için evlerine dönemeyecekleri söylendi. On dört ay bekledikten sonra, tüm kamp Sovyetler Birliği'ne tahliye edildi. Kuşatmanın ilk günlerinde, cephede çarpışırken ölen, yine Oviedolu bir polisin, ölmeden önce şehirden çıkarmayı başardığı oğlu Juan Rodríguez Ania da erkek kardeşi ve iki kız kardeşiyle birlikte bu gemiye bindirilmişti. Kaldıkları yetimhanede, onlara İngiltere, Fransa veya SSCB'ye gitme seçeneği verilmişti. Bir komünist olan amcaları ikincisini seçti” (Fraser, 1979, ss. 433-434). O dönemle ilgili kaynaklardan anlaşıldığına göre, bu göç yolculuğunda, onları uğurlamak için aileleri ya da yakınları yanlarında olan çocuklar, çoğunlukla ideolojik açıdan gidecekleri yer konusunda yönlendirilirken bazı çocukların bu imkânı olmamıştır. Bununla ilgili yine Fraser'ın kitabında ilginç bir örnek yer almaktadır. Soyadları Aguirre olan dört kardeş, Guernica'ya yapılan hava saldırısından sonra ailelerinden ayrılır ve son gemiyle Bilbao'dan çıkarılır. Geldikleri Güney Batı Fransa'da, kötü koşullardaki bir manastırda gidecekleri son yere götürülmeyi beklerlerken şu anonsu duyarlar: “Rusya'ya gitmek isteyenler isimlerini buraya, Belçika'ya gitmek isteyenler ise şuraya yazdırsınlar!” (Fraser, 1979, s. 438). Henüz dokuz yaşında olan ve kardeşlerinin sorumluluğunu üstlenmiş olan Manolita, hangi kuyruğa gireceğini bilemez. Kendi sözleriyle, Rusya, Belçika, Oleron Adası... Hepsi onlar için aynıdır. Sonunda otuz çocuk kalır. Aralarında Manolita ve kardeşlerinin de olduğu bu çocukları, Fransa komünist CGT (Genel İş Konfederasyonu) teslim alır ve Paris yakınlarında bir yere götürüp yerleştirir. Burada adı geçen Guernica hava bombardımanı, İspanya İç Savaşı'nın en trajik olaylarından biridir. Kasaba yerle bir olmuş ve pek çok sivil hayatını kaybetmiştir. Manolita bu olayı şöyle hatırlamaktadır: “Hava saldırısının olduğu günü asla unutamam. Hayat benim için sanki o gün başlamıştı [...] Geri dönecek bir evimizin olmadığı bilgisi dışında her şey hafızamdan silinmişti. Guernica ile ilgili son anım, alevler içinde yanan evimizdi...” (Fraser, 1979, s. 438).

³ Asturias Konseyi: Ulusal Emek Konfederasyonu anarşistleri tarafından Gijón'da kurulan bir savaş komitesidir.

Resim 4: Bombalanan Guernica kasabası, 1937

Kaynak: Thorpe, 2015, AP

Ünlü İspanyol ressam Pablo Picasso'nun 'Guernica' adlı tablosu, bu acı olay sonucu ortaya çıkmıştır. Picasso, iç savaşın olduğu yıllarda Paris'te yaşamaktadır. O sırada, İspanya Hükümeti Cumhuriyetçileri tarafından, Paris Dünya Fuarı'nda sergilenmesi için kendisinden bir tablo yapması istenir. Picasso, resminin konusunu düşünürken 1937 yılında Guernica hava saldırısı gerçekleşir. Böylelikle tablonun acı konusu kendiliğinden ortaya çıkmış olur. Picasso'nun deyimiyle 'Guernica' adlı bu tabloyu kendisi değil, onlar çizmiştir.

Resim 5: Guernica (Pablo Ruiz Picasso, May 1st-June 4th 1937, Paris)

Kaynak: Ruiz Picasso, P. Mused Nacional Centro de Arte, Reina Sofia

İspanyol çocuklar, SSCB'ye getirildiklerinde, çeşitli bölgelerde bulunan çocuk evlerine yerleştirilmişlerdir. “*Bu çocukların yetiştirilmesi, eğitimi, dinlenmesi için 1937-1938 yıllarında adeta bir çocuk evleri (yetimhaneler) ağı kurulmuştur ve bunların varlığı 1951 yılına kadar devam etmiştir. Bu evler, daha çok Moskova ve Leningrad bölgesinde bulunmakta olup Nazi Almanyası ile yapılan savaş sırasında çocukların ülke içi tahliyelerle getirildikleri Kiev, Kuybişev, Harkov, Herson, Yevpatoriya gibi şehirlerde de bulunmaktadır*” (Akt. Novikov, 2009, ss. 54-55). Burada belirtilen şehirlere ek olarak Puşkin, Odesa, Bolşevo, Obninsk, Kırım gibi dönemin SSCB'sinin Rusya ve Ukrayna topraklarındaki şehirlerinde yer alan bu evler, bilinen yetimhanelerden farklıdır. Aralarında Artek Çocuk Merkezi gibi sanatoryum niteliğindeki kampların da olduğu evlerde, çoğu Sovyet çocuğunun sahip olmadığı kadar iyi koşullar yaratılmıştır. Araştırmacı Fernandes-Eres (2017) ise çocuk evlerine eşit miktarda ödenek ayrılmasına rağmen hepsinin eşit koşullarda olmadığını söylemekte ve bu özel evlerin oluşturulmasıyla, İspanyol çocukların SSCB'ye tam olarak adapte olmasının önüne geçildiğini vurgulamaktadır.

SSCB'nin İspanyol çocukları, bir arada kalmışlar ve birlikte eğitim almışlardır. Farklı yaşlardaki bu çocukların başlarında ise İspanyol eğitimciler vardır. Özellikle ilk geldikleri yıllarda oldukça iyi ağırlanmaları, bu çocukların pek çoğunun, yıllar sonra, *biz şanslıydık* demelerinin temel sebebi olmuştur. Örneğin Fraser'ın, kitabında bahsettiği Juan adlı çocuk, Leningrad'a ulaştıktan sonraki durumlarını, cehennemden sonra gidilen cennete benzetmektedir. “*Futbol takımımızı Moskova'nın birinci lig oyuncularından biri, dans grubumuzu Bolşoy*

tiyatrosu balerinlerinden biri, orkestramızı aynı şekilde bu tiyatronun orkestra şeflerinden biri çalıştırıyordu. Kendi futbol sahamız, buz pateni pistimiz, gölümüzde motorlu teknelerimiz, sinemamız vardı” (Fraser, 1979, s. 438). Hatta bir keresinde, Juan’ın grubu, uçağa binmek istediğini söyler. Bu istekleri geri çevrilmeyip bir uçuş okuluna kadar iki yüz kilometre uçurulurlar. Daha sonra ise incelemeleri için bir uçak ve uçuş eğitmeni temin edilir. Juan, kendilerine inanılmaz derecede fazla sabır gösterildiğini şu sözlerle anlatmaktadır: “Eğer İspanyolların elinde olsaydık tahminimden fazla dayak yerdik. Ruslar ise asla böyle bir şey yapmadılar. 1 No’lu evde kalan beş yüz çocuk içinde tek bir ceza olayı bile hatırlamıyorum. Bizi dizginlemek kolay değildi. Rus çocuklarına kıyasla daha hareketliydik, işleri alelacele, umursamadan yapardık. Bizim mizacımız farklıydı, tam bir anarşisttik. Benmerkezci bir halimiz vardı. Bunların dışında, ilk zamanlar yemeğe, dile, iklime alışma sorunları yaşadık. Vatan hasretinden bahsetmiyorum bile. Yine de bu değişimi, bir travma yaşamadan atlattık. Bunu tamamen Rusların inceliğine ve sabrına borçluyduk. Hiçbir İspanya kralının oğlu, bizim o ilk yıllarda yaşadığımız hayatı yaşamamıştır” (Fraser, 1979, s. 438). Araştırmacı Platoşkin’in (2005, s. 196) aktardığına göre 1938 yılı Kasım ayının sonuna gelindiğinde SSCB’deki İspanyol çocukların sayısı iki bin sekiz yüz kırk üç olmuştu ve bu çocuklara o kadar içten davranılıyordu ki pek çoğu, bu ilginin kendisine gösterilebileceğine inanamıyor, yanlışlıkla bir başkasının yerine buraya getirildiğini düşünüyordu. Sovyet yazar Yelena İl’ina (1946), aktris Gulya Koroleva’nın hayatındaki önemli yükselişleri anlattığı ‘Dördüncü Başarı’ (Четвертая высота) adlı kitabında, İspanyol çocuklara ve onlara gösterilen bu ilgiye ayrıca yer vermiştir. Kitaba konu olan Koroleva, Nazi Almanyası ile yapılan savaşa katılıp cephede ölen ünlü bir Sovyet aktristtir. Henüz çocuk sayılabilecek bir yaştayken bir film çekimi için gittiği Artek Çocuk Kampı’nda, akranı olan İspanyol çocuklarla tanışmış ve onları mutlu etmek için elinden geleni yapmıştır. Bu örnekte olduğu gibi SSCB’de her kesimden insan, bu çocuklara ayrı bir ilgi göstermiştir.

Resim 6: Artek Çocuk Kampı

Kaynak: Kononenko, 1937, s. 63.

Adelina Martínez Martínez, 1937 yılında kardeşiyle Gijón'dan SSCB'ye giden çocuklardandır. O da kendilerine gösterilen ilgiden dolayı Sovyetlere gitmelerinin büyük bir fırsat olduğunu düşünmektedir: *“Birçoklarının kardeşleri İspanya’da kalmışlardı ve hiçbir eğitim göremediler. Bizlere okumamız ve meslek sahibi olmamız için tüm imkânlar sağlandı, bu konuyu çok ciddiye aldılar. Buna karşın, çocuk evlerinden çıktıktan sonra oraları hatırlamak istemeyeceğimizi düşünüyorduk ama ben, İspanya’yı çok özlememize rağmen o yılların çok güzel olduğunu düşünüyorum”* (Kutlu, 2000, s. 220). Adelina, kendisiyle bu söyleşinin yapıldığı yıllarda Gürcistan’da öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Aslına bakılırsa bu bakım, sadece SSCB’deki küçük İspanyol mültecilere özgü değildir. Diğer ülkelerdeki çocuklar için de benzer bir durum vardır. Örneğin Fraser’ın, kitabında bahsettiği Manolita ve kardeşleri, Fransa’da geçirdikleri o günleri anlatırken kendilerine çok büyük bir ilgi gösterildiğini ve çok iyi bakıldıklarını, din dışında her konuda eğitim aldıklarını söylüyorlar. Hatta Manolita, bu şekilde bir üç yıl daha geçse sonunda kendilerinin de komünist olacağına inandığını ifade ediyor. Kardeşi Koni de sözleriyle onu onaylıyor: *“Sanki dinin yerine bu özel ilgiyi ve bakımı koymuşlardı ve ben dindar biri olarak, ikisi arasında bir seçim yapmak zorunda kalsaydım eminim bu ilgi ve bakım, dinin önüne geçerdi”* (Fraser, 1979, s. 438).

SSCB’de ilk yıllardaki eğitim-öğretim tamamen İspanyolcadır. Rusça ders kitapları hızlıca İspanyolcaya çevrilmiştir fakat yine Rus müfredatı takip edilmiştir. Sovyetlerin İspanyol çocuklarına, Sovyet yöntemleriyle oldukça yoğun ve disiplinli bir eğitim verilmiştir. Sonraki yıllarda eğitim programlarına Rusça dersler de eklenmiştir. Zamanla ise Ruslarla aynı okullara gitmeye başlamışlardır. Özellikle ilk geldikleri yıllarda, her şey belirli bir plan ve program dâhilinde yapılmıştır. Başlarında bulunan öğretmenler, kıyafetlerinden ödevlerine kadar onların her şeyiyle ilgilenmişlerdir. İspanyol öğretmenler sayesinde eğitim dillerinin İspanyolca olmasına ve kendi dillerini unutmamalarına büyük önem verilmiştir. Adelina Martínez Martínez (Kutlu, 2000, s. 227), o dönemde Moskova’da bulunan İspanya Komünist Partisi sekreteri Dolores Ibarruri’nin de bu konuda çocuklarla görüştüğünü anlatmaktadır. Hatta Ibarruri, iç savaşın sona erdiği ve II. Dünya Savaşı’nın başladığı sıralarda hep çocuklarla birlikte. Çocuk evlerini dolaşarak ümitlerini yitirmemeleri gerektiğini ve bir gün İspanya’ya döneceklerini söyleyerek onlara moral vermektedir. Bunun için çocukların, kendinden küçüklere İspanyolca’yı öğretmeleri gerektiğini, bunun vatanlarının geleceği için önemli olduğunu anlatmaktadır. Ülkelerinden ayrıldıktan sonra neredeyse iki yıl boyunca aileleriyle haberleşemeyen bu çocuklar için İspanya’dan gönüllü öğretmenler de getirilmiştir. Fraser’in kitabında, bu gönüllü öğretmenlerden birinin anılarına yer verilmesi, o zamanki duruma, onların gözünden de bakmak adına önemlidir. Madridli bir öğretmen olan Rosa Vega komünist partilidir ve Sovyetler Birliği’ne gitmek için heyecanlıdır. Çünkü Moskova’ya, İspanyol çocukların ayrı bir bölümde okutulduğu bir Rus okuluna atanmıştır. Moskova’ya geldiğinde ise gerek çocuklara verilen eğitimde gerek sosyal hayatta, Sovyet siyasetinin hiç kaybolmayan gölgesini ve disiplinini hep hisseder. Sovyet eğitim sisteminin İspanya’dakine göre çok daha sıkı ve disiplinli olduğunu görmüştür. İspanyol tarihçi Immaculada Colomina Limonero ise bu konuyla ilgili şöyle bir tespitte bulunmaktadır: “*Sovyet ideolojisinde, komünist ruhta eğitim kavramı öğretimden çok daha önemli bir unsurdur*” (Akt. Fernandes- Eres, 2017, s. 66). İspanyol çocukların eğitimiyle ilgili araştırmacı Pérez Galdós’un belirttiğine göre ise “*İspanya Komünist Partisi’nin Moskova’daki temsilcileri, mümkün olduğunca çok sayıda İspanyol gencin yükseköğrenim görmesine oldukça önem veriyorlardı. Çünkü İspanya’nın geleceği için iyi uzmanlara ihtiyaç vardı [...] Kendileri için değil, şu an faşizmin pençesindeki vatanları için okumalıydılar. Vatana faydalı olabilmek için yükseköğrenim görmek şarttı*” (Akt. Haritonova, 2015, s. 90). Rosa gibi öğretmenler, kucak açtığı küçük İspanyol mültecileri en iyi şekilde ağırlamasına rağmen SSCB’nin kendi halkının gerçek durumuna yakından şahit olmuşlardır. Rosa, SSCB’nin kendi ülkesinden daha yoksul olduğunu, temel ihtiyaçların karneyle alındığını, siyasal koşulların ise amansız olduğunu gördüğünde bu tezatlığa oldukça şaşırmıştır. Çünkü SSCB’de, İspanya’da yapılan propagandanın aksine bir tablo vardır. Tüm bunlara rağmen halkın, genel olarak çocuklara, hastalara, sakatlara, yaşlılara karşı ilgisini, şefkatini unutamamıştır. Hastanedeyken

kendisine gösterilen sevgi de hayatında hiç görmediği kadar fazladır. Rosa, hastalığını bahane ederek altı ay sonra SSCB'den ayrılırken onun giysilerini, ipek çoraplarını vb. satın almak isteyen kadınlar olmuştur. Diğer öğretmenlerin ise sürekli sorduğu bir soru vardır: *“Daha devrimin başında olan siz İspanyollar, nasıl oluyor da devrimi yapmış olan bizlerden daha iyi giyinebiliyorsunuz?”* (Fraser, 1979, s. 435-436-437). Rosa, Sovyetler Birliği'nin, cumhuriyetçilere yaptığı yardımlar nedeniyle, İspanya'da komünist partiye katılmanın olağan bir durum olduğunu fakat SSCB'deyken bundan dolayı kendini hapisteymiş gibi hissettiğini belirtmektedir. Bu nedenle İspanya'ya döndüğünde artık siyasetle ilgilenmek istemediğini anlatmaktadır. Hatta döndüğünde, partisi oradaki deneyimleri hakkında bir konuşma yapmasını istemiştir. Rosa bununla ilgili, *“kendimi İspanyol çocuklara ne kadar iyi bakıldığını anlatmakla sınırladım. Çünkü bu, benim için olumlu bir deneyimdi. Geri kalanı için ise sonuçta, ben bir eğitim uzmanı olmadığım ve kimseyi gücendirmek istemediğim için sustum”* (Fraser, 1979, s. 435), demektedir. Rosa'nın dile getirdiği tezatlık, çocukların anılarında da yer almaktadır. Bir gün Juan'ın grubu, 'Mikoyan' adlı şeker ve çikolata fabrikasına götürülür. İşçiler, onlarla tek tek ilgilenirler, işleri anlatırlar ve ceplerini şekerle doldururlar. Hatta müdür, onlar için ayrı çikolata üretir. Tramvayla dönerlerken camdan şeker atmaya başlarlar. Sokaktaki çocukların bu şekerleri kapışma yarışına girmesine ise çok şaşırırlar, böyle davranmalarına bir anlam veremezler. Juan, bu durumu şöyle anlatmaktadır: *“Öyle şımarıktık ki herkesin bizim gibi olduğunu sanıyorduk. Yeryüzündeki bu cennette bir istisna olduğumuzu hayal bile edemiyorduk. Sonraki zamanlarda gerçekle yüzleşmek zorunda kaldığımızda bu, bazılarımız için büyük bir şok yaratmıştı”* (Fraser, 1979, s. 435). Araştırmacı Qualls ise bu tezatlığa şu şekilde değinmiştir: *“Çocuklar 1937-8'de geldiklerinde hem cennete hem de cehenneme girdiklerini bilmiyorlardı. Gelişleri bir zıtlıklar yılı oldu. [...] Rejim, İspanya'dan iki bin sekiz yüz doksan beş çocuğu getirip her ihtiyacını karşılarken, yeni Moskova-Volga Kanalı'nı⁴ inşa eden hapishane işçilerini aç bırakıyor ve onlara kötü davranıyordu”* (Qualls, 2020, s. 16).

Rusların 'Ogonyok' (Огонёк) dergisinin kırk dördüncü sayısında, Sovyetlerin İspanyol çocukları, farklı bir açıdan ele alınmıştır. Dergide yer alan 'Üç Savaşın Çocukları' (Polikarpov, 2020, s. 40) adlı yazıda, CIA'in 'Project Ninos' adlı Çocuk Projesi'nden bahsedilmektedir. İspanya'da KGB'nin karşı istihbaratında çalışmış ve 1990'larda emekli olmuş Albay Oleg Neçiporenko, bu proje hakkında şu bilgileri vermektedir: *“Bir bakıma, insani yardımın askeri yardımdan daha stratejik olduğu ortaya çıkmıştı: [...] İspanyollar büyük bir sıcaklıkla karşılandılar. İyi bakıldılar ve anadillerinde eğitim aldılar. Bu çocukların ana dillerindeki eğitim süreci, Frankocu İspanya dönemi sonrasında*

⁴ Moskova-Volga Kanalı (Şimdiki adıyla Moskova Kanalı): Stalin döneminde 1932 yılında yapımına başlanıp 1937'de tamamlanan Moskova Nehri'ni Volga'ya bağlayan 128 km uzunluğundaki kanaldır.

*çalışmaya hazır kadroların ‘altın rezervi’ sayılarak İspanya Komünist Partisi tarafından denetleniyordu” (Polikarpov, 2020, s. 40). Ülkelerini terk ettikten yaklaşık yirmi yıl sonra vatanlarına dönüş yolunun açılmasıyla, İspanyol çocuklar için ‘Çocuk Projesi’ operasyonu da başlamıştır ve yaklaşık dört yıl sürmüştür (1956-1960). Yine Polikarpov’un bu yazısına göre o yıllarda İspanya’da kendi evindeymiş gibi konumlanan CIA, 1956 yılında bu çocukların yeniden İspanya’ya dönme süreçlerini yakından takip etmiştir. Hruşçov⁵ döneminde verilen bu izni, ilk duyuran da ABD olmuştur. Ülkesine geri dönen bu çocuklardan SSCB hakkında bilgi toplamak amacıyla 1957 yılında, Madrid’de özel bir Araştırma Merkezi kurulmuş, dört yıl boyunca bin sekiz yüz kişi ile görüşülmüş ve bir o kadar da istihbarat raporu hazırlanmıştır. Franco, o dönemde özellikle İspanyol Komünist Partisi’nin liderlerini kabul edecek biri değildir fakat asıl niyeti, diğer Sovyet İspanyolların nasıl kullanılabileceği konusunda ABD’ye destek vermektir. Peki, o dönemde Sovyet yönetimi, kendi aleyhine oluşabilecek böyle bir duruma karşı önlem almamış mıydı? Yıllar sonra bir belgesel olarak da yayınlanan ‘Project Ninos’un kahramanlarına göre bazı önemli bilgilerin gizliliği için Sovyet istihbarat servisleri tarafından ülkeden çıkışı tamamen yasaklanan isimler belirlenmişti fakat bunlar, büyük oranda göz ardı edilmişti. Tüm bu çıkarımlara rağmen değişmeyen tek gerçek, Polikarpov’un (2020, s. 40) deyimiyle, Üç Savaş’ın bu kurbanlarının, ülkelere döndüklerinde yapmak zorunda kaldıkları korkunç seçimdi. İlk vatanlarına kavuşmak için ikinciye ihanet etmek zorunda bırakılmışlardı. Mücadelenin en hararetlili zamanında, büyük rakiplerin en son düşündükleri şey, süper güçlerin bu operasyon oyununda pazarlık kozu haline gelen bu çocuklardı. Yukarıda tahliye edilme hikâyesine yer verilen Elena García Menéndez’in (Şibanova, 2021) anlattıkları da Polikarpov’un anlattıklarına benzer niteliktedir. 1956 yılında ülkelere dönme izni çıktığında, Elena ve Julio, kızlarıyla birlikte İspanya’ya dönerler fakat döndüklerinde hayal kırıklığına uğrarlar. Öncelikle o zamanlar, onların deyimiyle İspanya, SSCB’ye kıyasla daha geri kalmış bir ülkedir. Çocuklar, bu durumu özellikle eğitim konusunda hissederler. Sosyal hayatta yaşadıkları uyum sorununun dışında, okula yazdırma, vaftiz belgesi çıkartma gibi konularda kızların adı da sorun olur. Üç kızdan ikisinin adı Rusça, İspanya’da doğan kızlarının adı ise İspanyolcadır. İş anlamında ise Sovyet diplomaları tanınmadığı için SSCB’de eczacılık okuyan Elena, eczane açabilmek için yeniden bir sınava tabi tutulur. Bunların dışında, ilk dalgayla dönenlere yapıldığı gibi hem İspanyol polisi hem CIA tarafından sorguya alınır. Böylelikle, Madrid’deki Özel Araştırma Merkezi’nin, Sovyetler Birliği’ndeki askeri gelişmeler hakkında bilgi edinme çabasından onlar da nasiplerini almış olurlar. Elena García Menéndez, şu an Madrid’de yaşamaktadır. Yine ülkesine dönen savaşın çocuklarından biri, o zamanki durumlarını yıllar sonra şu sözlerle özetlemektedir: “*Orada İspanyol’duk, burada ise Rus’uz.*” (Grave)*

⁵ Tam adı Никита Сергеевич Хрущёв (Nikita Sergeyevich Hruşçov) olup Türkçede bu soyadın yaygın kullanımı İngilizceden aktarıldığı şekliyle Kruşçev’dir.

Resim 7: Elena García Menéndez ve kızları

Kaynak: Şibanova, 2021.

SONUÇ

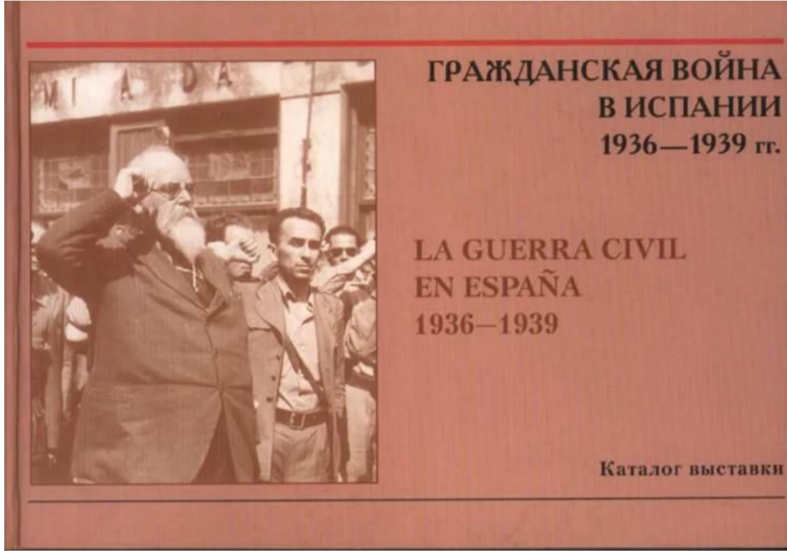
İspanya İç Savaşı'nın sona erdiği 1939 yılının sonunda, SSCB ve Meksika'da bulunanlar hariç, İspanyol çocukların pek çoğu ülkesine dönmeye başlamıştır. SSCB'ye sığınan İspanyol çocukların çoğu ise ilk iki yıl ailelerinden neredeyse hiç haber alamamışlardır. Onları bir bilinmeyene gönderen aileleri ise çocuklarının bir süre sonra ülkelerine, evlerine döneceklerini düşünürken savaşı Franco'nun kazanması, onlar için ilk hayal kırıklığı olmuştur. Stalin'in, bu çocukların, İspanya'ya ancak demokrasi geldiğinde dönebileceklerini söylemesiyle SSCB'de kalışları süresiz ertelenmiştir. O dönemde, İspanya Komünist Partisi Merkez Komite üyeleri de bu konuda Stalin gibi düşünmüş ve hareket etmişlerdir. Hatta çocuklardan bazıları, savaş sona erdiğinde vatanlarına dönmek için çeşitli girişimlerde bulunmuşlar fakat İspanya Komünist Partisi tarafından Sovyet rejiminin hainleri olarak görülüp engellenmişlerdir. Bundan dolayı çalışma kamplarına gönderilenler de olmuştur. Bununla ilgili araştırmacı Nisguritzer, İngiltere örneğini vererek ülke dışına çıkarılan bu çocuklardan bazılarının iç savaş sona erdikten sonra İspanya'ya dönebildiğini ve burada hayatta kalan yakınları ile tekrar bir araya geldiğini söylemekte, ancak Sovyetler Birliği'ne gönderilen çocuklar için durumun böyle olmadığını eklemektedir. *“Komünist rejim İspanyol çocukların ülkeyi terk etmesine izin vermemiştir. Kasabaların bombalanması ve hatta savaş bölgelerinden mülteci kamplarına tahliyeler sırasında Rusya'da*

kalanların hayatları İspanya'da olduğu kadar kötüdür. Sovyetler Birliği'nin II. Dünya Savaşı sırasındaki durumuna göre geçici olarak yetimhanelere yerleştirilmişler ve birinden diğerine nakledilmişlerdir. Böylece bir savaşın daha etkilerine maruz kalmışlardır. Bu iki savaşın kendilerine getirdiği zorlukların doğrudan bir sonucu olarak, normal büyüyen yetişkinlere dönüşmemişler, dolayısıyla topluma da entegre olamamışlardır. İngiltere'deki mülteci kamplarına gönderilenlerde ise böyle bir durum yaşanmamıştır. Bu çocukların İngiliz Ordusuna katılmaya zorlanmadığını ve sonunda İspanya'ya dönmelerine izin verildiğini belirtmek gerekir” (Nisguritzer, 2018, s. 1-2). Burada bahsedildiği gibi Rusların, vatanlarının kurtuluşu için Nazi Almanyasına karşı büyük mücadele verdiği İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla çocukların geri dönme umutları bir dört yıl daha ertelenmiştir. SSCB içinde ise hayatlarında bir kez daha zorlu bir tahliye süreci yaşamışlardır. İspanyol çocuklardan Elena García Menéndez de on iki yaşındayken kaderindeki ikinci savaşı görmüştür. Elena'nın anlattıklarına göre Alman askerlerinden saklanarak Stalingrad (Şimdiki adıyla Volgograd) bölgesine ulaşmaları aylar alır. Yolculukları trenlerle, kamyonlarla bazen de yürüyerek gerçekleşir. Hatta yolda birkaç çocuk ve Elena'nın sevdiği bir öğretmeni ölür. Tüm bu zorluklara rağmen Elena, çocuk merkezinde geçirdiği güzel günleri, kendilerine gösterilen ilgiyi, aldıkları iyi eğitimi, onlara sağlanan diğer imkânları çok iyi hatırlamaktadır: “*Rus halkı bizi çok korudu, Rusya'dan aldıklarımızı unutmak mümkün değil*” (Şibanova, 2021). Bu çocuklar, Leningrad kuşatması nedeniyle yapılan tahliyeler, hastalık gibi pek çok zorluğu, Sovyet halkı ile birlikte yaşamışlardır. 1989 yılında Madrid'de çıkan ve SSCB'deki İspanyol çocukların ve onların öğretmenlerinin yetişkinlik dönemlerinde anlattıkları anılardan oluşan ‘Los niños españoles evacuados a la URSS’ adlı derleme kitapta, aynı şekilde bu kuşatma nedeniyle gerçekleşen zorlu tahliye koşullarıyla ilgili pek çok anı yer almaktadır. Örneğin öğretmen Ascensión Alegría, ilk tahliye dalgasının Kafkasya'ya olduğunu fakat çocukların burayı da terk etmek zorunda kaldıklarını ve Stalingrad üzerinden kuzeye Saratov'a gittiklerini anlatmıştır. Böylelikle çocuklar Stalingrad Muharebesi'nin sonuçlarına da tanıklık etmişlerdir. Tüm bunların dışında -35, -40 °C şiddetli soğuğa maruz kalmışlar ve pek çok çocuk hastalanmıştır (Akt. Savçenkova, 2017, s. 47)

SSCB'nin İspanyol çocukları, Franco'nun zaferiyle sona eren İspanya İç Savaşı'ndan hemen sonra ülkelerine dönebilselerdi büyük olasılıkla, sonraki yıllardakine benzer zorluklarla karşılaşacaklardı. İspanya'dan çıkarılıp Fransa'ya yerleştirilen çocuklarını büyük bir sevinçle bekleyen annenin anlattıkları buna örnek olarak gösterilebilir: “*1940'ta, savaşın sona ermesinden yaklaşık bir yıl sonra çocuklarımın Bilbao'ya gönderildiklerini bildiren bir telgraf aldım. Onları karşılamak için oraya gittim. Gemiden inerlerken duyduğum sevinç, İspanyol rahibelerin onları sanki cüzzamlıymışlar, aşağı türden insanlarmış gibi itip kaktıklarını görünce birden yok oldu*” (Fraser, 1979, s. 438). Hruşçyov döneminde, Sovyet ve İspanyol liderler, İspanyol çocukların geri dönüşü konusunda

anlaşmışlar ve 1956 yılından itibaren ilk göç dalgası başlamıştır. Yaklaşık yirmi yıl ayrı kaldıkları vatanlarına dönenler için bundan sonraki hayatlarında, sorunlar belki çok daha büyük olmuştur. Öncelikle, Sovyet bir aileye sahip İspanyol erkek, ülkesine ailesiyle birlikte dönebilirken, aynı durumdaki İspanyol kadına sadece çocuklarını alma hakkı verilmiştir. İspanya'ya döndüklerinde ise onları karşılayan akrabaları, yetkililerle sorun yaşamamak için kendilerine temkinli yaklaşmışlardır. Çünkü Sovyet çocuklarının neredeyse hepsi, potansiyel birer komünist ya da casus olarak görülmüşlerdir. Ev kiralamakta, işe girmekte zorluk yaşadıkları gibi karanlık sorgu odalarına alınıp önce yerel polisler tarafından sonra ise CIA yetkilileri tarafından uzun süre sorgulanmışlardır. Sovyet sisteminde büyüyen bu çocuklar, Katolik geleneklerinin güçlü olduğu öz vatanlarında, kendi insanlarıyla uyuşmakta zorluk yaşamışlardır. Tüm bunlar nedeniyle SSCB'ye geri dönmeyi düşünenler olmuştur fakat bu sefer de Sovyet karşı istihbaratı, dönmeyi düşünen İspanyollarla çalışıp ABD'nin bu projesinin hasarını en aza indirme çabasına girmiştir. Buna rağmen geri dönenler olmuştur. İspanya'ya ikinci göç dalgası, Franco'nun ölümünden (1975) sonra gerçekleşmiştir. 1985 yılında alınan bir kararla ise İspanya ve Sovyetler Birliği tarafından, sadece savaş döneminin İspanyol çocuklarına değil, aynı zamanda onların soyundan gelenlere de ülkelerine dönme izni verilmiştir. Son göç dalgası ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla (1991) gerçekleşmiştir. 31 Ekim 2007'de İspanya'da alınan bir kararla da iç savaş nedeniyle vatanlarını terk eden İspanyol çocuklara ve ailelerine İspanyol vatandaşlığına girme hakkı verilmiştir.

Resim 8: Sergi Kataloğu

Kaynak: Grajdanskaya vojna v İspanii, Rossiyskiy Gosudarstvenniy Voeniyy Arhiv

Görsel 8’de verilen afişte görüldüğü gibi 10 Nisan – 6 Mayıs 2007 tarihleri arasında, Moskova Federal Arşivler Sergi Salonu’nda, İspanya İç Savaşı’nın 70. yılı dolayısıyla bir sergi düzenlenmiştir. “*Rus ve İspanyol yetkililerin katıldığı ve bu zulme karşı birlikte mücadele ettikleri mesajının verildiği serginin açılış törenine, savaş sırasında, SSCB’ye gelen İspanyol çocuklardan Josefina Iturraran da katılmıştır*” (Yelpat’evskiy, 2008). Iturraran, aslında İspanyolca öğretmenidir fakat hayatını Rusya’daki diğer İspanyolların izlerini bulmaya adanmıştır. Sovyet toplama kamplarındaki İspanyol savaş esirlerini ve Mavi Tümen (Franco tarafından kurulan gönüllü askeri birlik) üyelerini arama çalışmaları vardır. Madrid’de bulunan ‘Rusya’nın Çocukları’ adlı derneğin verilerine göre şu an hayatta olan ve Rusya’da ya da eski Sovyet Cumhuriyetlerinde yaşayan Sovyet İspanyolların sayısı yüz elli civarındadır.

Resim 9: Josefina Iturraran

Kaynak: Iturraran, J. <http://artedica.ru/hosefina>

Bu çalışmada, İspanya İç Savaşı’nın az bilinen bir yönü, genel hatlarıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Rusya’da genellikle ‘İspanyol Çocuklar’ ya da ‘Sovyet İspanyollar’ diye adlandırılan ‘Savaşın Çocukları’nın, yapılan araştırmalara ve söyleşilere bakarak, her türlü eleştiriye rağmen dönemin Sovyetlerini genel olarak

iyi hatırladıkları görülmektedir. Çocuk yaşta geldikleri SSCB’de kendilerine gösterilen ilginin, bunda çok büyük payı vardır. Özellikle okuyup bir meslek sahibi olan ve bu şekilde hayatlarını Rusya’da ya da İspanya’da sürdüren dönemin İspanyol çocuklarının anlattıkları bunu göstermektedir. Bununla birlikte, savaş mağduru bu çocukların SSCB’deki yaşamları, adaptasyon sorunu, burada verilen melez eğitimdeki ideolojik ve pedagojik tutumlar, vatanlarına döndüklerinde yaşadıkları arada kalmışlık hissi, ajan muamelesi görerek yalnızlaşmaları gibi pek çok zorluk onların gerçeğidir ve farklı disiplinlerce farklı açılardan incelenmeye değer bir durumdur. Benzer araştırmalarda, dikkate alınacak bir dünya deneyimi olması bakımından da oldukça önemlidir.

Resim 10: 2017 yılı. SSCB’ye gelişlerinin 80. Yılında ‘Savaşın Çocukları’, Rusya’nın İspanya büyükelçisi Ignacio Ibáñez tarafından makamında ağırlanmıştır.

Kaynak: Polikarpov, 2020.

Yazar Katkı Oranları ve Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma tek yazarlı olup yazar katkısı yüzde yüzdür. Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Fernandes-Eres, A. P. (2017). Zastavit' ih polyubit' etu jizn': İspanskiye detskiye doma v SSSR (1937 – 1939), *Vestnik PITY. Seriya 'Literaturovedeniye. Yazikoznaniye. Kul'turologiya'*, № 1.

Fraser, R. (1979). *Blood of Spain*, New York, Pantheon Books.

Grave, A. *Deti voyni: Svoimi slovami*, <https://ninosdelaguerra.ru/> (Erişim Tarihi: 25. 06. 2021).

Gudimov, A. (1937). “U nas gostyat ispantsi”, *Murzilka*, No 6. <https://www.prlib.ru/item/348365> (Erişim Tarihi: 12. 10. 2021).

Haritonova, N. Yu. (2015). *Sistema vospitaniya v detskih domah dlya İspanskih detey v Sovetskom Soyuze: K istorii pedagogičeskih ideologem, Natsional'nyy issledovatel'skiy universitet 'Vısşaya şkola ekonomiki, Publikatsii VŞE, Şagi/Steps (Rossiya), № 1. C. 74-93.*

İl'ina, Ye. Ya. (1946). *Çetvyortaya visota*, <https://litlife.club/books/323452/sections/48> (Erişim Tarihi: 10. 02. 2022).

Iturraran, J. <http://artedica.ru/hosefina> (Erişim Tarihi: 11. 03. 2022).

Koloskova, Ye., Ye. (2019). *Gumanitarnıye problemi mejdu dvuh mirovih voyn: dokumental'noye naslediye*, Moskva, Rossiyskiy Gosudarstvennyy Arhiv Kinofotodokumentov. <http://www.rgakfd.ru/doklady-soobshheniya/2019-koloskova-evakuaciya-ispanskih-detey-v-sssr-v-period-grazhdanskoy-voyny-v-ispanii-1936-1939> (Erişim Tarihi: 24.05.2022)

Kononenko, Ye., V. (1937). *Malen'kiye ispantsi*, Moskva, İzdatel'stvo detskoy literaturı. https://viewer.rusneb.ru/ru/000207_000017_RU_RGDB_BIBL_0000340460?page=1&rotate=0&theme=white (Erişim Tarihi: 09. 12. 2021).

Kotov, A. (1939). *V lagere şçastlivih*, Moskva, Molodaya gvardiya. https://suuk.su/knigi/v_lagere.htm#23 (Erişim Tarihi: 05. 05. 2022).

Kutlu, M., N. (2000). İspanya İç Savaşı'nın 63. Yılında Moskova Çocukları, *Mülkiye*, Cilt: XXIV, Sayı:220, Ankara. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/272/783> (Erişim Tarihi: 09. 12. 2021).

Mejdunarodnyy detskiy tsentr ‘Artek’. <https://artek.org/ob-arteke/obshaya-informaciya/> (Erişim Tarihi: 06. 06. 2022).

Nisguritzer, J. (2018). The Lost Children of the Spanish Civil War, *Revista Vinculando*. <https://vinculando.org/wp-content/uploads/kalins-pdf/singles/lost-children-of-the-spanish-civil-war.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05. 2022)

Novikov, M., V. (2009). Sovetskiy soyuz i grajdanskaya voyna v İspanii 1936-1939 godov, *Rossiyskaya istoriya*, № 5, C. 51-63.

Obşçaya informatsiya – MDTs ‘Artek’, <https://artek.org/ob-arteke/obshaya-informaciya/> (Erişim Tarihi: 04. 06. 2022).

Platoşkin, N., N. (2005). *Grajdanskaya voyna v İspanii*, 1936-1939 gg., Moskva, Olma Press.

Polikarpov, D. (2020). Deti tryoh voyn, *Ogonyok*, №44, s. 40. <https://www.kommersant.ru/doc/4557947> (Erişim Tarihi: 02. 02. 2022).

Qualls, K., D. (2020). *Stalin's Niños: Educating Spanish Civil War Refugee Children in the Soviet Union, 1937–1951*, Canada, University of Toronto Press

Grajdanskaya voyna v İspanii (2007). Rossiyskiy Gosudarstvenniy Voyenniy Arhiv. http://rgvarchive.ru/sites/default/files/new-453_grazhd.voyna_v_İspanii.pdf (Erişim Tarihi: 07.05.2022).

Ruiz Picasso, P (1937). Guernica, Mused Nacional Centro de Arte, Reina Sofia <https://www.museoreinasofia.es/en/collection/artwork/guernica> (Erişim Tarihi: 22. 05. 2022).

Savçenkova, M. Ye. (2017). *İspankiye deti v godi Velikoy oteçestvennoy voyni*, V. Mejdunarodnaya nauçnaya konferentsiya, İstoriçeskiye issledovaniya, İ.G. Ahmetov, glavniy red.), Samara, İzdatel'stvo Asgard, <https://moluch.ru/conf/hist/archive/242/11991/>, (Erişim Tarihi: 02. 05. 2022).

Starinova, A., K. (2015). *Naşa soyuznitsa – noç'*, Moskva, Alistorus.

Şibanova, L. (2021). *Deti dvuh voyn: Sud'ba İspanki, bejavşey ot grajdanskoy voyni v İspanii i pereživşey velikuyu oteçestvennuyu*. Tekst: Yelena Şesternina. <https://madridru.es/news/ru-deti-dvuh-vojn-sudba-İspanki-bezhavshej-ot-grazhdanskoj-vojni-v-İspanii-i-perezhivshej-velikuyu-otechestvennuju/>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2022).

Şubin, A., V. (2016). *Stalin i İspankaya Respublika (1936-1939)*, O.R. Ayrapetov, M.A. Kolerov, B. Menning, A. Yu. Polunov, P. Çeysti (Red.), *SSSR i Grajdanskaya voyna v İspanii 1936-1939* (s. 55-80), Moskva, Modest Kolerov.

Thorpe, V. (2015). Reporter who told world of Guernica atrocity and inspired Picasso is hero of new film. *The guardian*, 8 Nov. <https://www.theguardian.com/film/2015/nov/08/reporter-guernica-inspired-picasso-film-drama>, (Erişim Tarihi: 04. 03. 2022).

Vigil, A., A. (2005). El ‘instante congelado’ del exilio de los niños de la guerra civil española // *Revista Deportate*, esuli, profugne № 3, pp. 263–281.

https://www.unive.it/pag/fileadmin/user_upload/dipartimenti/DSLCC/documenti/DEP/numeri/n3/26-El_instante_congelado.pdf (Erişim Tarihi: 07.03.2022).

Yelpat'evskiy, A., V. (2008). Vıstavka arhivnih dokumentov o grajdanskoy voyne v İspanii (1936-1939 godı), *Rossiya i sovremenniy mir*, No: 1, ISSN: 1726-5223, Moskva. https://cyberleninka.ru/journal/n/rossiya-i-sovhttp://rgvarchive.ru/sites/default/files/new453_grazhd.voyna_v_Ispanii.pdf (Erişim Tarihi: 05. 02. 2022).